

TERDUMP

**Spolupráce VŠB-TUO/GIG Katowice na
průzkumu hořících hald na obou stranách
společné hranice**
(CZ.11.4.120/0.0/0.0/15_006/0000074)

2. workshop

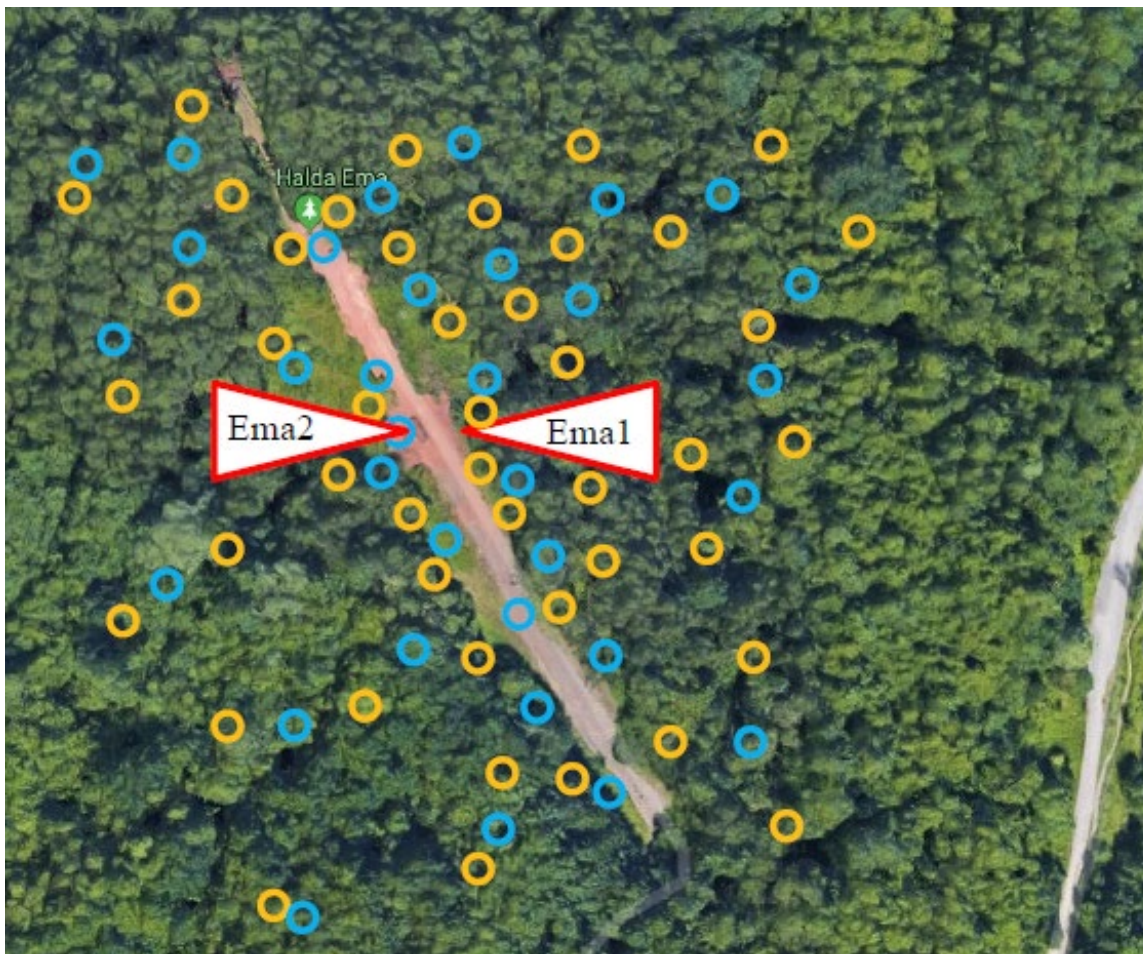
Eva Pertile, Dalibor Surovka
VŠB–TU Ostrava

Vyhodnocení naměřených dat s ohledem na posouzení rizika z hlediska emise prachových částic

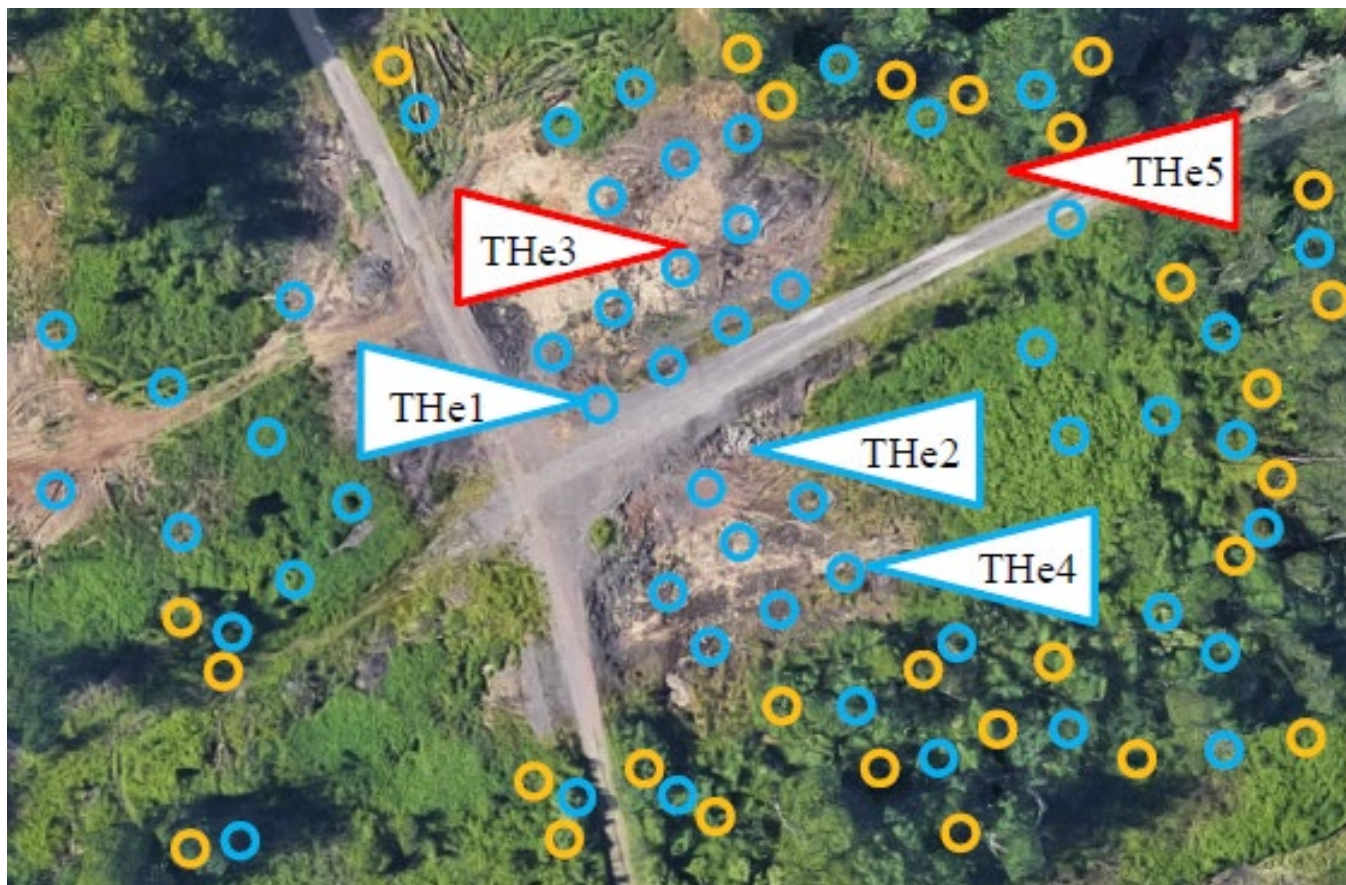
Cíle

- Anorganické látky v PM_x a v půdě.
- Anorganické látky a jejich biodostupnost.
- Vyhodnocení rizik pro jednotlivé typy odvalů.

Ema

Hedvika

Heřmanice

Použité metodiky

- **Metodika odběru PM_x** → díky specifickým podmínkám nutná modifikace. (převzato z PAHMET)
- **Odběr vzorků půdy a materiálu z povrchu odvalu** vždy realizován po celé ploše odvalu.

METODIKA ODBĚRU A ÚPRAVY VZORKŮ PŮDY

- **ČSN ISO 10381-6 (836151) Kvalita půdy-Odběr vzorků-Část 6:** *Pokyny pro odběr, manipulaci a uchovávání půdních vzorků za aerobních podmínek pro studium mikrobiálních procesů, biomasy a diverzity v laboratoři.*
  - ✓ Pokud to bylo možné, půda byla, s ohledem na specifické podmínky lokality, odebrána z hloubky alespoň 10-20 cm, přičemž svrchní část zeminy (pokud byla přítomna) byla odstraněna rýčem.
- **ČSN ISO 11464 (836160) Kvalita půdy – Úprava vzorků pro fyzikálně-chemické rozbory (2 mm).**
  - ✓ Zrnitostně upravené vzorky půdy byly následně vysušeny do konstantní hmotnosti ve vakuové sušárně MEMMERT při teplotě 105 ± 2 °C po dobu 2 h. Upravené vzorky byly uchovávány v exikátoru.

STANOVENÍ SUŠINY PŮDY

- Pro přepočet výsledků byla stanovena sušina dle normy **ČSN 11465 (836635) Kvalita půdy – Stanovení hmotnostního podílu sušiny a hmotnostní vlhkosti půdy – Gravimetrická metoda.**

Fyzikální parametry

- Sledovány byly následující fyzikální parametry: konduktivita, oxidačně redukčního potenciálu (ORP), hodnoty pH, kationtové výměnné kapacity (CEC), výměnné acidity (EA) a bazické saturace (BS).
- **ČSN EN 13038 (836211) Kvalita půdy. Pomocné půdní látky a substráty – Stanovení elektrické konduktivity** (laboratorní konduktometr WTW inoLab Cond).
- **ČSN ISO 10390 (836221) Kvalita půdy – Stanovení pH.**
- **ČSN EN ISO 14254 (836223) Kvalita půdy – Stanovení výměnné acidity ve výluzích chloridem barnatým.** (laboratorní pH metr inoLab® pH 7110).
- **Hodnota ORP byla měřena multimetrem MP-6 (Hach Lange).** Hodnota ORP byla měřena v mV_H , takže je již vztažena k potenciálu SHE.

Metodika sekvenční extrakční analýzy (SEA)

- Modifikovaný postup podle Pueyo, který optimalizoval třístupňový sekvenční postup.

Krok	Izolované frakce	Činidlo	Objem ml	Teplota °C	Doba extrakce
1	Výměnná frakce a frakce navázaná na uhličitany	0,11 M CH ₃ COOH	40	22 ± 5	Třepání 16 h
2	Frakce vázaná na oxidy a hydroxidy Fe/Mn (redukovatelná frakce)	0,1 M NH ₂ OH · HCl okyselené 2M HNO ₃	40	22 ± 5	Třepání 16 h
3	Frakce vázaná na organickou hmotu a sulfidy (oxidovatelná frakce)	8,8 M H ₂ O ₂ , pH = 2	10	22 ± 5	Vyluhování 1 h
		1 M NH ₄ OAc, pH = 2	50	85 ± 2 22 ± 5	Vyluhování 1 h Třepání 16 h

Metodika stanovení kovů

- Celkový obsah kovů v půdě → **Rentgenová fluorescence (XRF)**.
- Výluh půdy a PMx pro stanovení toxických kovů v půdě a PMx byl prováděn v kyselině dusičné o koncentraci $2,0 \text{ mol l}^{-1}$ dle **ČSN P CEN/TS 16188 Kaly, upravený bioodpad a půdy - Stanovení prvků ve vyluzích lučavkou královskou a kyselinou dusičnou - Metoda plamenové atomové absorpční spektrometrie (FAAS)**.
- **Obsah stopových prvků ve vyluzích SEA** byl stanoven metodou ICP-MS s použitím příslušných interních standardů (Astasol, Analytika Praha).

Anorganické látky v PM_x a půdě

Výsledky fyzikální parametry

Aktivní půdní reakce

- Průměrná hodnota aktivní půdní reakce se pohybuje kolem 5, poměrně konstantní a nedocházelo k žádným výkyvům.
- Podle klasifikace Borůvky lze spíše hovořit o **středně kyselé půdní reakci**.
- Z ekologického hlediska významnější klasifikace **půdní reakce podle pufrační oblasti**.
- **Rozsah pH/H₂O = 4,2-5,0** → pufrační oblast kationtové výměnné kapacity, vymývání bazických kationtů ze sorpčního komplexu (Ca, Mg).

Výsledky fyzikální parametry

Výměnná půdní reakce

- vhodnější pro dlouhodobé sledování stavu půdy a statistické hodnocení,
- průměrná hodnota výměnné půdní reakce se pohybovala od 4,3 na Heřmanicích; 4,5 na Hedvice a 5,0 na Emě.
- dle Vyhlášky č. 275/1998 Sb., Příloha č. 5:
  - Heřmanice – Extrémně kyselá
  - Hedvika – Silně kyselá
  - Ema - Silně kyselá

Výsledky fyzikální parametry

Konduktivita

- hodnoty několikanásobně převyšovaly hodnotu $120 \mu\text{S cm}^{-1}$ → považována za hraniční hodnotu pro půdu s vyšším obsahem solí, je nutné půdu na odvalech klasifikovat jako **silně zasolenou**.
- ZÁVĚR: Jedná se o vysoké zatížení půdy solemi s možnými negativními účinky na růst vegetace.

Výsledky fyzikální parametry

- Na základě stupně nasycení sorpčního komplexu bazickými kationty → **půdy plně nasycené**, které mají **velmi silnou hydrolytickou aciditu**.

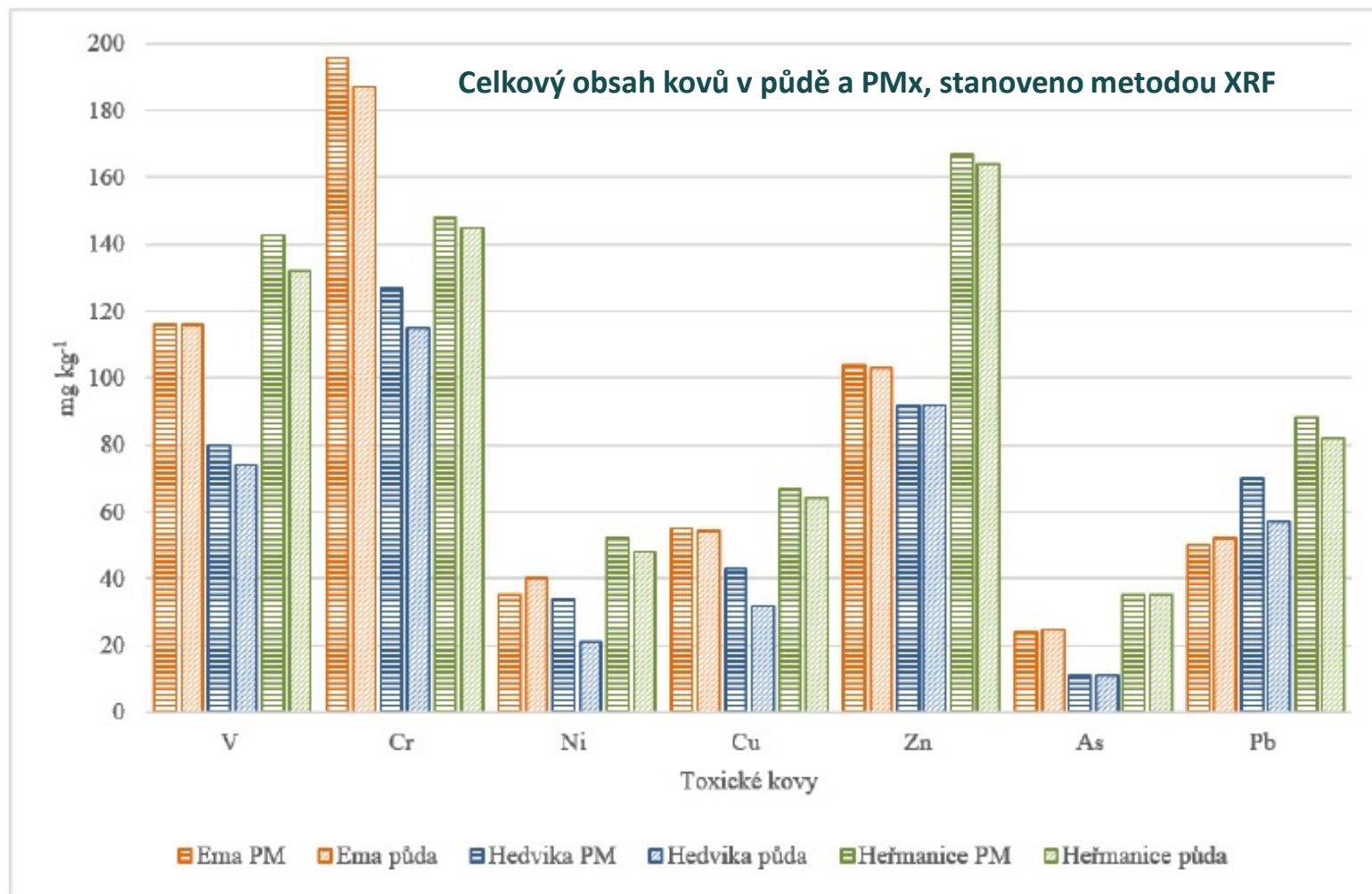

Výsledky fyzikální parametry

- Průměrná hodnota ORP cca +200 mV.
- Nenabývá záporných hodnot → v půdě **nebude docházet k významným anaerobním pochodům.**
- Lze klasifikovat jako půdu, která se nachází **na hranici oxidačních a redukčních poměrů.**
- Podle klasifikace Borůvky lze vyhodnotit **půdní prostředí jako hypoxické**, ve kterém bude docházet k redukci FeOH_3 , NO_3^- a typické pro něj bude i **pomalý rozklad organické hmoty.**

Výsledky – celkový obsah kovů

Vysvětlivky: PM - smetené z povrchu odvalu;

Anorganické látky a jejich biodostupnost

- **I. FRAKCE: frakce vyměnitelná a frakce rozpustná ve vodě či slabé kyselině.** Kovy, spadající do této frakce, bývají sorbovány na povrch půdních částic slabými elektrostatickými silami. Může se ale jednat i o kovy, které jsou vázané v karbonátech.
- Takto uvolněné kovy jsou biologicky dostupné, mohou se snadno dostat do vody a do potravního řetězce.

- II FRAKCE: **frakce redukovatelná**, která již obsahuje kovy, které bývají navázané především na oxidy železa a manganu.
- III FRAKCE: **frakce oxidovatelná** → již existují mnohem pevnější vazby. Jedná se o kovy vázané především na sulfidy a organickou hmotu. Za oxidačních podmínek může dojít k rozkladu a navázané kovy se tak uvolňují do ŽP.

- **Hodnoty Cr_{celk}** → nejvyšší v oxidovatelné frakci → odpovídá jeho vlastnostem a tendenci se sorbovat. V anaerobních podmínkách se Cr^{IV+} redukuje na Cr^{III} . Dochází také ke snížení jeho mobility a i toxicity, váže se na organickou hmotu nebo tvoří málo rozpustné sraženiny.
- **Obsah Ni** v jednotlivých frakcích byl poměrně rovnoměrný → způsobeno redukčními podmínkami. V kyselé půdě je jeho mobilita výraznější. Naopak s rostoucí hodnotou pH se projeví jeho silná afinita k organickým látkám a dochází tak k tvorbě pevných komplexů, čemuž odpovídá i nejvyšší obsah niklu naměřený v oxidovatelné frakci.

- **Hodnoty Cu** byly nejméně výraznější ve výluhu ($2M$ HNO_3). V jednotlivých frakcích SEA však byly značně nižší → může být zapříčiněno obecně nízkou mobilitou, proto byla hodnota mědi v první, vyměnitelné, frakci sekvenční analýzy takřka zanedbatelná, z čehož vyplývá, že se měď za normálních podmínek z půdy prakticky do prostředí neuvolňuje.
- Nejvyšší **koncentrace Zn** → v redukovatelné frakci, kde bývají kovy navázány na oxidy či hydroxidy Fe a Mn. Lze odůvodnit podobnými vlastnosti se železem a hořčíkem a jejich nahrazováním v silikátových horninách.

Vyhodnocení rizik pro jednotlivé typy odvalů

Základní informace a parametry odvalů

	Ema	Hedvika	Heřmanice
Velikost (ha)	21,3 ha	40,6 ha	103,2 ha
Typ	Kuželovitý	Tabulový	Terasový
Množství odpadu (mil m ³)	2,6	4,9	15
Vznik	1920	1890	1952
Rok zahoření	1960	1970*	1996**
Doba hoření (rok)	58	48	22
Teplota spalin min. (°C)	43	80	160
Teplota spalin max. (°C)	53	362	376
Teplota povrchu (°C)	33,3	71,6	124,8

Legenda: * první zahoření v roce 1957(uhašeno); **první zahoření se objevilo v 1980 (uhašeno)

Hodnocení míry zátěže půdy

	Ema (mg kg⁻¹)	Ema I_{geo}	Hedvika (mg kg⁻¹)	Hedvika I_{geo}	Heřmanice (mg kg⁻¹)	Heřmanice I_{geo}
V	114,5	0,2	74,0	0,2	131,0	0,3
Cr	152,0	0,4	107,5	0,3	139,0	0,4
Ni	41,5	0,3	24,5	0,2	43,5	0,3
Cu	52,0	0,4	31,5	0,2	63,0	0,5
Zn	100,5	0,26	91,0	0,2	164,0	0,4
As	24,0	0,7	12,5	0,4	36,5	1,1
Pb	50,0	0,3	57,5	0,3	82,0	0,4
Cd	0,2	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5

($1 < I_{geo} \leq 2$).

- Na základě metodických pokynů MŽP je pro indikativní posuzování úrovně znečištění zemin, podzemní vody a půdního vzduchu na antropogenně znečištěných lokalitách vydán dokument „Indikátory znečištění“.

Kovy	Průmyslově využívané území	EMA	Hedvika	Heřmanice
	mg kg ⁻¹ sušiny			
As	2,4	24,0	12,5	36,5
Cd	800	0,2	0,4	0,5
Cu	41 000	52,0	31,5	63,0
Ni	20 000	41,5	24,5	43,5
Pb	800	50	57,5	82,0
V	5 100	114,5	74,0	131,0
Zn	310 000	100,5	91,0	164,0

Závěr

- Obecně platí, že půdní reakce významně ovlivňuje nejen sorpci, ale rovněž má vliv na dostupnost a mobilitu nejen živin, ale i rizikových kovů.
- S ohledem na kyselou půdu na odvalech, lze předpokládat, že nejdostupnějšími prvky budou Fe, Mn, Cu a Zn, dále pak Cd a Pb.
- Hodnoty oxidačně redukčního potenciálu v půdních vzorcích odpovídaly hypoxickému prostředí.
- Hodnoty měrné vodivosti poukázaly na to, že půda je na odvalech Hedvika silně zasolená.

Děkuji za pozornost.